

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

3. konferenca DAES

Slovenija v EU - izzivi za kmetijstvo, živilstvo in podeželje

Moravske Toplice
10.-11. november 2005

Slovenija v EU - izzivi za kmetijstvo, živilstvo in podeželje

Uredil:

doc. dr. Stane Kavčič

Programski odbor:

dr. Emil Erjavec (predsednik), dr. Andrej Udovč (namestnik), dr. Miroslav Rednak, dr. Stane Kavčič, dr. Luka Juvančič, dr. Aleš Kuhar, mag. Neva Pajntar, dr. Jernej Turk, Tone Perpar, Martin Nose.

Izdajatelj:

Društvo agrarnih ekonomistov - DAES; zanj Miroslav Rednak

Prelom in priprava za tisk:

dr. Stane Kavčič, mag. Ajda Kermauner Kavčič

Oblikovanje naslovnice:

Grega Kropivnik

Tisk:

Tiskarna Pleško d.o.o.

1. izdaja

Naklada 400 izvodov

Domžale, 2006

Prispevki so recenzirani. Za jezikovno pravilnost in vsebino odgovarjajo avtorji.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

338.43(497.4)(063)

63(497.4):339.923:061.1EU(063)

DRUŠTVO agrarnih ekonomistov Slovenije. Konferenca (3 ; 2005 ;
Moravske Toplice)

Slovenija v EU - izzivi za kmetijstvo, živilstvo in podeželje /
3. konferenca DAES, Moravske Toplice, 10.-11. november 2005 ;
[uredil Stane Kavčič]. - 1. izd. - Ljubljana : Društvo agrarnih
ekonomistov Slovenije - DAES, 2006

ISBN 961-91094-2-2

1. Gl. stv. nasl. 2. Kavčič, Stane, 1966-
224538368

II. Politika razvoja podeželja

SOCIO-EKONOMSKI TIPI KMETIJ PO PODATKIH POPISA KMETIJSKIH GOSPODARSTEV V LETU 2000

Andrej UDOVČ^a, Matija KOVAČIČ^b, Franci KRAMARIČ^c

IZVLEČEK

V prispevku je predstavljena nova metodologija izračuna socio-ekonomskega tipa kmetij, ki je bila razvita za analizo socio-ekonomske strukture slovenskih kmetij na podlagi podatkov iz Popisa kmetijskih gospodarstev v letu 2000. Razvita metodologija omogoča, na podlagi znanega zaposlitvenega statusa članov jedra družine in obsega njihovega delovnega angažmaja, določitev štirih glavnih socio-ekonomskih tipov kmetije: čista, mešana, dopolnilna in ostarela kmetija. Izračuni kažejo, da imamo po podatkih Popisa v Sloveniji največji delež dopolnilnih kmetij, katerim sledijo mešane in nato v precej manjšem odstotku čiste. Primerjava s preteklimi popisom kaže predvsem velik porast dopolnilnih kmetij na račun mešanih.

Ključne besede: Socio-ekonomska struktura, kmetije, Slovenija

SOCIO-ECONOMIC FARM TYPES CALCULATED FROM THE AGRICULTURAL HOLDINGS CENSUS IN 2000

ABSTRACT

The paper presents the newly developed methodology for defining a socio-economic structure of farms, which was developed to analyse the socio-economic structure of Slovene farms based on data from Agricultural holdings census performed in year 2000. Developed methodology enables to define four main socio-economic types of farms: full-time, part-time, supplementary and aged, based on data about employment status and work engagement of the core members of the farm's family. The results are showing that among the farm types there is the highest share of supplementary farms, followed by part-time farms. The share of full-time farms is significantly lower from previous two. Comparison to previous census shows the significant rise of supplementary farms on account of the part-time farms.

Key words: Socio-economic structure, agricultural holdings, Slovenia

1 Uvod

Kombiniranje različnih virov dohodka je postalo ena izmed vodilnih strategij v zagotavljanju dolgoročne gospodarske stabilnosti manjših in srednje velikih kmetijskih gospodarstev (kamor sodi velika večina družinskih kmetij v Sloveniji) v celotni Evropi. Stopnjo kombiniranja različnih kmetijskih in nekmetijskih virov dohodka na kmetiji odraža socio-ekonomska struktura kmetij (Kovačič, 1996). Za nedvoumno razvrstitev kmetij v

^a Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za agronomijo, Jamnikarjeva 101, 1000 Ljubljana; andrej.udovc@bf.uni-lj.si

^b Isti naslov; matija.kovacic@bf.uni-lj.si

^c Isti naslov; franc.kramaric@bf.uni-lj.si

socio-ekonomske tipe kmetij pa je potrebno poznati vse dohodkovne vire posamezne kmetije, oziroma članov kmečkega gospodinjstva, ki te dohodke ustvarjajo.

V Sloveniji imamo, kljub večanju števila podatkovnih virov za ocenjevanje dohodka iz kmetijstva (katalog kalkulacij, FADN, Analitične kalkulacije KIS) in posameznih raziskav (Kovačič in sod. 2001) v zadnjem desetletju, še vedno težave pri pridobivanju ocen dohodka celotne kmetije (Oblak in sod., 2003), s čemer bi dobili pravo sliko v kakšnem ekonomskem položaju se nahajajo slovenske kmetije kot socio-ekonomske enote (kombinacija kmetije kot gospodarske komponente in kmečkega gospodinjstva kot socio-ekonomske komponente). Tako se je socio-ekonomski tip kmetije, kot kazalnik dohodkovnega položaja in povezanosti članov kmečkega gospodinjstva z osnovno kmetijsko dejavnostjo v Sloveniji v preteklih dveh desetletjih, odkar se ga je izračunavalo na podlagi podatkov Popisov prebivalstva, že dodobra uveljavil tako med kmetijskimi strokovnjaki kot tudi med agrarnimi politikami. Pri tem je že do sedaj izvedena socio-ekonomska tipizacija slovenskih kmetij (Kovačič, 1983 in 1996) temeljila na posrednih kazalcih (angažiranost v kmetijski proizvodnji, delovni potencial za kmetijstvo in vrsta primarne zaposlitve) virov in deleža dohodkov članov kmečkega gospodinjstva in tudi pri analizi podatkov Popisa kmetijskih gospodarstev iz leta 2000 smo uporabili podoben pristop.

2 Metodologija

Socio-ekonomski tip kmetije je posredni kazalec, ki kaže delež dohodka, ki ga člani kmečkega gospodinjstva na kmetiji pridobivajo iz osnovne kmetijske dejavnosti, kar je po virih iz literature kriterij, ki se ga uporablja za opredelitev socio-ekonomskega tipa posamezne kmetije. Kljub temu, da je kriterij precej enoten, pa se socio-ekonomski tipi kmetij, v katere različne države razvrščajo svoje kmetije, med seboj do določene mere tudi razlikujejo in sicer predvsem v številu tipov, kakor tudi izbiri opredelilnih kriterijev za razvrstitvev. V državah, kjer je omogočeno neposredno ugotavljanje dohodka iz osnovne kmetijske dejavnosti (knjigovodske evidence), velja višina doseženega dohodka za primarni kriterij, v državah kjer pa tak sistem ni dovolj zanesljiv, pa je primarni kriterij vrsta delovne aktivnosti in/ali obseg delovnega angažmaja v osnovni kmetijski dejavnosti. Da bi pri oblikovanju nove klasifikacije dosegli vsaj minimalno primerljivost, smo analizirali razpoložljive podatke o pristopih k socio-ekonomski klasifikaciji kmetij v posameznih državah. V nadaljevanju podajamo opise socio-ekonomskih tipov kmetij in kriterijev za njihovo razvrščanje v Veliki Britaniji, ZDA, Avstriji in Nemčiji.

2.1 Primeri iz tujine

V **Veliki Britaniji** posebna skupina strokovnjakov, ki skrbi za klasifikacijo kmetijskih gospodarstev, ugotavlja, da je razvrščanje kmetij v čiste ali mešane kmetije na podlagi standardnega pokritja (SGM), kot je v uporabi v evropski statistiki, zelo nerazumljivo za mnoge uporabnike, predvsem pa kriterija ni moč razširiti s področja kmetijske pridelave na dopolnilne dejavnosti in aktivnosti v zvezi z varstvom in ohranjanjem okolja (<http://statistics.defra.gov.uk/esg/reports/ukfcwp.pdf>, 2004).

V isti študiji je bilo tudi opredeljeno, katere lastnosti mora izpolnjevati dober kazalnik:

- a) transparentnost, razumljivost in skladnost s splošnim razumevanjem razdelitve kmetij na čiste in dopolnilne,
- b) da ga je moč uporabiti na čim širšem spektru podatkovnih virov (popis kmetijstva, popis kmetijskih gospodarstev, FADN,...),
- c) da ga je moč razširiti tudi na dejavnosti, povezane s kmetijsko pridelavo (dopolnilne dejavnosti, kmetijsko-okoljske aktivnosti ...),
- d) odpornost na običajna tržna nihanja,

- e) da se ne spreminja, če ni sprememb v organizaciji poslovanja, in
- f) neobčutljivost na tržne cene.

Upoštevajoč navedene kriterije je bilo ugotovljeno, da je najbolj ustrezno razvrstitev v posamezne tipe temeljiti na angažmaju delovne sile in obsegu proizvodnje. Pri tem je moč podatke o obsegu delovne sile pridobiti neposredno preko vprašalnika, ali posredno preko standardnih ocen potreb po delu pri posameznih proizvodih. Ker je tudi v Veliki Britaniji standardna praksa, da se obseg razpoložljive in angažirane delovne sile na kmetijah izraža v polnovrednih delovnih močeh (PDM), je bil hkrati določen tudi obseg ene PDM. Temelječ na standardnem 39 urnem delovnem tednu je bilo določeno, da en PDM obsega 1990 ur. Tako so bili določeni kriteriji razvrščanja, kot so prikazani v spodnji preglednici.

Preglednica 1: Kriteriji za razvrščanje kmetij v socio-ekonomske tipe v Veliki Britaniji na podlagi PDM (<http://statistics.defra.gov.uk/esg/reports/ukfcwp.pdf>, 2004)

Socio-ekonomski tip	Obseg PDM (ure)
Dopolnilne	< 0,5 PDM (1 - 949)
Mešane	0,5 do < 1 PDM (950 - 1899)
Čiste majhne	1 do < 2 PDM (1900 - 3799)
Čiste srednje	2 do < 3 PDM (3800 - 5699)
Čiste velike	3 do < 5 PDM (5700 - 9499)
Čiste zelo velike	5 ali več PDM (>=9500)

Dodatno so mešane kmetije v Veliki Britaniji opredeljene kot tiste, kjer bodisi gospodar/ica ali partner/ica kombinira delo na kmetiji z delom izven kmetije (Gasson, 1986). Pri razlikovanju med čisto in dopolnilno kmetijo so upoštevani naslednji kriteriji:

- a) poraba časa za delo na kmetiji pod določeno mejo
- b) zaposlitev izven kmetije
- c) kombiniranje dohodka iz več virov, pri čemer najpomembnejši vir ni kmetijstvo, merjen bodisi po kriteriju porabe časa ali ugotovljive višine dohodka (Lund, 1991).

V **Združenih državah Amerike** za potrebe kmetijske statistike ločujejo kmetije v posamezne tipe po obsegu prometa, ki ga latno ustvarijo in sicer na:

- a) kmetije z omejenimi resursi, ki ustvarijo manj kot 100.000 USD, prometa, in kjer je lahko glavni vir dohodka kmetovanje, izven kmetijske dejavnosti ali pokojnina,
- b) majhne družinske kmetije z do 250.000 USD prometa,
- c) velike družinske kmetije z do 500.000 USD prometa in
- d) zelo velike družinske kmetije z več kot 500.000 USD prometa (Agricultural ..., 2000:13).

V **Avstriji** v okviru statističnih popisov kmetij ločijo med čistimi in mešanimi kmetijami, ter upokojskimi gospodinjski. Za čisto kmetijo velja tista kmetija, kjer par, ki gospodari na kmetiji, nameni delu na kmetiji več kot 50% skupnega delovnega časa. Dodatno po definiciji za potrebe avstrijskega »zelenega poročila« (poročilo o stanju kmetijstva avstrijskega kmetijskega ministrstva) pa velja za čisto kmetijo kmetija, kjer kmečka družina (gospodar, partner in družinski člani, ki živijo skupaj z gospodarjem) iz naslova kmetijstva in gozdarstva zaslužijo več kot 50% svojih dohodkov. Za mešano kmetijo velja kmetija, ki ne dosega kriterijev za čisto kmetijo. Za upokojsko gospodinjsvo pa velja kmetija, na kateri dohodek iz kmetijstva in gozdarstva ne preseže dohodkov iz naslova

pokojnin (http://www.gruener-bericht.at/2004/index.php?option=com_docman&task=docclick&Itemid=27&bid=117&limitstart=50&limit=25).

V **Nemčiji** pa je v uporabi socio-ekonomska tipologija, ki jo predpisuje Agrarbericht (poročilo o stanju kmetijstva nemškega kmetijskega ministrstva). Kmetije se ločujejo na čiste in dva tipa mešanih. Za čiste kmetije veljajo kmetije, kjer je delovni angažma gospodarja in partnerja vsaj 0,5 PDM po osebi in njun skupni dohodek iz dejavnosti izven kmetije ne presega 10%. Mešana kmetija tipa I je kmetija, kjer je delovni angažma gospodarja in partnerja vsaj 0,5 PDM po osebi in njun skupni dohodek iz dejavnosti izven kmetije presega 10%, vendar ne dosega več kot 50% skupnega dohodka. Vse ostale kmetije se uvrščajo med mešane kmetije tipa II (http://www.ima-agrar.de/index_Material_Agrilexikon.htm).

Iz zgornjih primerov lahko izluščimo, da sta za opredelitev socio-ekonomskega tipa kmetije pomembni predvsem dve vrsti podatkov, in sicer podatki o obsegu dohodka iz kmetijstva ter podatki o angažmaju delovne sile za kmetijsko pridelavo in dopolnilne dejavnosti. Pri tem se na dohodkovne kriterije opirajo predvsem v državah, kjer je sistem evidentiranja dohodka dovolj zanesljiv (ZDA), medtem ko drugod primarni ali celo edini kriterij predstavlja delovni angažma (Velika Britanija) in je ustvarjen dohodek samo dopolnilni (Nemčija, Avstrija).

Primerjava med predstavljenimi pristopi kaže, da je v primerih ko ni moč neposredno oceniti deleža dohodka iz osnovne kmetijske dejavnosti, kot najpomembnejši opredelilni dejavnik uporabljena delovna angažiranost in ponekod tudi socialno zaposlitveni status (primer Avstrije). Tako smo tudi v našem primeru zaradi pomanjkanja podatkov o dohodkih in primerljivosti s predhodnimi izračuni socio-ekonomske strukture naše izračune temeljili na omenjenih kriterijih.

2.2 Obstoječa metodologija izračuna socio-ekonomskih tipov v Sloveniji

Glede na znano stanje evidenc o poslovanju in doseženem dohodku na slovenskih kmetijah je za izračun socio-ekonomskega tipa kmetije kot primarni kriterij vsekakor potrebno izbrati delovni angažma na kmetiji in sicer kot kombinacijo med vrsto zaposlitvenega statusa in intenzivnostjo angažmaja, izraženega v PDM. Ker trenutno naša zakonodaja še ne omogoča registriranja posameznih družinskih članov za delo na lastni družinski kmetij, je potrebno na podlagi sorodstvenih razmerij tudi opredeliti, aktivnosti katerih družinskih članov so relevantne za opredelitev socio-ekonomskega tipa kmetije.

V Sloveniji je bila do sedaj izdelana socio-ekonomska tipologija kmetij na podatkih o Popisu prebivalstva v letih 1981 in 1991, kjer so bila popisana tudi gospodinjstva s kmečkim gospodarstvom. Metodologija za izračun omenjenih tipologij, ki je predstavljena v nadaljevanju, je bila izdelana na Biotehniški fakulteti pod vodstvom prof. Matije Kovačiča (Kovačič, 1996).

Ker podatki o deležu dohodka iz kmetijske dejavnosti, ki se v literaturi pogosto navajajo kot kriterij za opredelitev, niso bili na voljo, se je v ta namen uporabilo podatke o zaposlenosti družinskih članov zunaj kmetije. Ta podatek pokaže na trajno prisotnost zunanjega vira dohodka, ne omogoča pa opredeliti natančnega razmerja med obema viroma dohodka. Pri Popisih prebivalstva leta 1981 in 1991 je bil na razpolago podatek o posameznih gospodinjstvih, katerih člani so bivali na istem naslovu, ni pa bilo podatka o tem, kdo je dejansko gospodar kmetije (tisti, ki sprejema odločitve), kakor tudi ni bil evidentiran eventualni naslednik. Tako je bilo jedro družine sestavljeno na podlagi podatka o članih gospodinjstva lastnika kmetije. Ker pa iz popisnice ni bilo mogoče identificirati naslednika, se je predpostavilo, da je (potencialni) naslednik: nosilec druge družine (po vrstnem redu) v gospodinjstvu ali če druge družine ni: eden od otrok gospodarja, če dela samo na kmetiji. Po tej metodologiji so bile kmetije razvrščene v

čiste, mešane, dopolnilne in ostarele. Kriteriji za razvrstitev v posamezne socio-ekonomske tipe kmetij pa so bili naslednji:

ČISTE KMETIJE:

Med čiste kmetije sodijo:

- a) kmetije, pri katerih vsi člani gospodinjstva v aktivni življenjski dobi, torej stari 15 do vključno 64 let (ADČ=aktivni družinski člani), delajo samo na kmetiji ali so vzdrževani;
- b) kmetije, ki so brez proizvodno aktivnih ADČ (npr.:ADČ je samo gospodinja), pa je vsota PDM večja od 1,2 (nihče ne dela samo na kmetiji in nihče ni zaposlen);
- c) kmetije, pri katerih so zaposleni zunaj kmetije samo člani gospodinjstva, ki ne pripadajo »jedru« družine. Torej niso zaposleni: gospodar + zakonec - iz družine gospodarja ter »naslednik« + zakonec iz 2. družine v gospodinjstvu;
- d) zaposleni niso: če je samo ena družina: gospodar+ zakonec + še eden iz družine gospodarja ALI če je gospodar starejši od 64 let: naslednik + zakonec + še eden od naslednikove družine;
- e) če je vsota PDM vseh družinskih članov >2,5 ter gospodar in naslednik nista zaposlena.

MEŠANE KMETIJE:

K mešanim kmetijam uvrstimo naslednje:

- a) kmetije, pri katerih je najmanj en ADČ zaposlen zunaj kmetije ali prejema pokojnino in hkrati najmanj eden dela samo na kmetiji;
- b) vsi ADČ so zaposleni ali prejemajo pokojnino ali so vzdrževani, vsota PDM za gospodinjstvo pa je več kot 1,2;
- c) na kmetiji živijo samo starejši od 64 let in otroci, učenci ali študentje, ali samo otroci, učenci, študentje in je vsota PDM za gospodinjstvo najmanj 1.

DOPOLNILNE KMETIJE:

Sem sodijo:

- a) gospodinjstva, kjer so vsi ADČ zaposleni ali prejemajo pokojnino ali so vzdrževani in je vsota PDM za gospodinjstvo manj kot 1,2;
- b) na kmetiji živijo samo starejši od 64 let in otroci, učenci, študentje, oziroma vzdrževani ali samo otroci, učenci, študentje in je vsota PDM za gospodinjstvo manj kot 1.

OSTARELE KMETIJE:

so tiste, kjer so vsi člani gospodinjstva starejši od 64 let.

2.3 Nova metodologija izračuna socio-ekonomskih tipov kmetij

Ker je bil zajem podatkov pri Popisu kmetijskih gospodarstev v letu 2000 drugačen kot pri Popisih prebivalstva 1981 in 1991, je bilo potrebno metodologijo ugotavljanja socio-ekonomskih tipov kmetij spremeniti, kar pa seveda onemogoča neposredno primerjavo med posameznimi popisi. Glede na to, da v Sloveniji tudi pri Popisu kmetijskih gospodarstev 2000 še vedno nismo razpolagali z dovolj zanesljivimi podatki o dohodkih kmečkih gospodinjstev in o izvoru teh dohodkov, lahko še vedno opredelimo socio-

ekonomski status posamezne kmetije predvsem na osnovi podatkov o aktivnosti posameznih družinskih članov oziroma članov jedra družine, ki so v aktivni življenjski dobi, se pravi v starosti od 15 do vključno 64 let. Ker v popisnih podatkih niso posebej opredeljena posamezna gospodinjstva, katerih člani sicer živijo na istem naslovu, kakor tudi niso posebej zajeti člani širše kmečke družine, ki redno pomagajo na kmetiji, vendar pa živijo na drugem naslovu, so za opredelitev socio-ekonomskega tipa v jedro družine uvrščeni le gospodar/gospodarica kmetije, gospodarjev zakonec in naslednik kmetije, čeprav lahko k ustvarjanju dohodka kmetije pomembno prispevajo tudi drugi člani družine. Za opredelitev je sicer pomemben tudi še naslednikov zakonec, ki pa ga ni moč neposredno identificirati. K jedru družine sodijo seveda še tudi naslednikovi vzdrževani člani, kar pa za samo opredelitev socio-ekonomskega statusa ni več odločujoč podatek, ker če le-ti ne delajo izključno na kmetiji, svoj dohodek le izjemoma vlagajo v kmetijo svojih starih staršev. Zaradi navedenega je bilo jedro družine opredeljeno samo kot skupnost gospodarja (oseba, ki sprejema odločitve - ni nujno lastnik), partnerja gospodarja in naslednika. Razlikovati med »jedrom družine« in ostalimi člani kmečkega gospodinjstva je pomembno zato, ker socio-ekonomski status kmetije opredeljuje prav aktivnost članov jedra družine. Ostali aktivni družinski člani (n.pr. odrasli že zaposleni otroci) namreč dejansko predstavljajo samostojne potrošne enote v tem smislu, da njihovi dohodki praviloma ne grede v družinski proračun in prisotnost teh članov družine v okviru kmečkega gospodinjstva je začasna (dokler si ne uredijo lastnega domovanja).

Na tej osnovi je splošna opredelitev socio-ekonomskih tipov naslednja:

Čiste kmetije so tiste, pri katerih noben član jedra družine ni zaposlen zunaj kmetije. Predpostavljamo torej, da družina ustvarja dohodek samo s kmetijstvom in z dopolnilnimi dejavnostmi na kmetiji, ki niso registrirane kot obrtne dejavnosti. Glede na to, da na nekaterih mešanih kmetijah velik del dela v kmetijstvu opravijo starejši ljudje in/ali zaposleni člani družine, ki ne pripadajo jedru družine, smatramo kot potencialno čiste tudi kmetije, ki v kmetijski dejavnosti angažirajo več kot 2,5 PDM. Pri takem obsegu proizvodnje namreč predpostavljamo, da bodo zaposleni člani jedra družine opustili zunanjo zaposlitev, ko se bodo razmere v družini spremenile in se bo zmanjšal delovni prispevek drugih članov (n.pr. odselitev, opešanje starejših). Meja 2,5 PDM je postavljena na osnovi ocene, da normalna trigeneracijska kmečka družina premore optimalno 2,5 PDM delovnega potenciala in če je ves ta delovni potencial produktivno angažiran na kmetiji, se taka kmetija lahko preživlja samo s kmetijsko dejavnostjo.

Mešane kmetije so tiste, ki kombinirajo dohodek iz kmetijske dejavnosti in iz zaposlitve zunaj kmetije. Z vidika razpoložljivih kriterijev (kazalcev) sodijo sem kmetije, ki imajo vsaj enega od članov jedra družine zaposlenega zunaj kmetije, in hkrati vsaj enega, ki dela samo na kmetiji. Tudi pri tej skupini kmetij smo zaradi razmer v praksi uvedli še dodatne kriterije. Kot mešano kmetijo smatramo tudi tiste sicer dopolnilne kmetije, pri katerih ima vsaj en od članov jedra družine starejših od 65 let po popisnih kriterijih status kmeta. Obseg dela na kmetiji je torej tolikšen, da bo nekdo od zaposlenih članov jedra družine moral opustiti zaposlitev in se posvetiti samo delu na kmetiji, ko bo ta starejša oseba obnemogla. Iz istega razloga smo kot posebno skupino mešanih kmetij opredelili tudi tiste, pri katerih so vsi aktivni prebivalci zaposleni zunaj kmetije, a je seštevek njihove delovne angažiranosti na kmetiji večji od 1,5 PDM. Poleg tega smo zasledili tudi precejšnje število primerov, ko so vsi delovno aktivni prebivalci zaposleni zunaj kmetije, oseba, ki dela samo na kmetiji pa je upokojenec iz kmetijstva, vendar mlajši od 65 let (aktivni upokojenec iz kmetijstva). Tudi te kmetije smo upoštevali kot mešane kmetije s podobno motivacijo kot prej omenjene. Dopuščamo pa tudi možnost, da podrobnejša strokovna diskusija pripelje do zaključka, da te skupine kmetij ne gre šteti med mešane. Ni namreč mogoče povsem zanesljivo sklepati, da je na takih kmetijah obseg kmetijske dejavnosti tako velik, da bi izpad aktivnosti omenjene osebe zahteval nadomestitev z enim od sedaj zaposlenih aktivnih članov družine.

Dopolnilne kmetije so tiste, kjer so vsi aktivni družinski člani zaposleni zunaj kmetije in obseg njihove delovne angažiranosti na kmetiji ne preseže 1,5 PDM.

Poleg teh klasičnih socio-ekonomskih tipov kmetij smo opredelili še posebno skupino **ostarelih kmetij**. Značilno zanje je, da so vsi člani (**ne samo jedra**) družine starejši od 65 let, torej ne sodijo v statistično skupino aktivnih oseb, čeprav so na kmetiji lahko še aktivni. Predpostavljamo, da je njihov glavni vir dohodka pokojnina, bodisi kmečka ali iz zaposlitve. Ta skupina kmetij je pomembna predvsem zato, ker bodo te kmetije praviloma ugasnile, ko bodo člani družine delovno opešali.

Uporabljene spremenljivke

Za opredelitev razvrstitvenih kriterijev smo uporabili naslednje podatke iz Popisa kmetijskih gospodarstev v letu 2000:

- starost družinskih članov,
- status gospodarja,
- status družinskih članov,
- število PDM na kmetiji (določeno kot seštevek PDM članov jedra družine, ki je izračunan iz podatkov o času, porabljenem za kmetijstvo, in času, porabljenem za druge dejavnosti na kmetijskem gospodarstvu, pri čemer ena oseba ne more imeti več kot 1 PDM) in
- sorodstveno razmerje do gospodarja.

3 Rezultati

Na podlagi zgoraj opisane metodologije smo vsaki kmetiji v bazi popisnih podatkov pripisali ustrezen socio-ekonomski tip. Rezultati so prikazani v preglednici 2.

Preglednica 2: Socio-ekonomski tipi kmetij po rezultatih Popisa kmetijskih gospodarstev v letu 2000 in primerjava z izračunom socio-ekonomskega tipa evropsko primerljivih kmetij (EPK) iz Popisa prebivalstva leta 1991 (Kovačič, 1996)

Tip	Število	%	Kumulativni %	% EPK 1991
Ostarela	8531	9,9	9,9	9,7
Mešana	30333	35,1	45,0	49,8
Dopolnilna	32570	37,7	82,7	19,2
Čista	14902	17,3	100,0	21,3
Skupaj	86336	100,0		100,0

Rezultati kažejo, da je bil v letu 2000 delež dopolnilnih in mešanih kmetij precej podoben, medtem ko je delež čistih kmetij kar za polovico manjši od predhodnih skupin. V primerjavi s predhodnimi analizami (Kovačič, 1996) lahko ugotovimo, da je odstotek ostarelih kmetij ostal praktično nespremenjen, medtem ko se je odstotek mešanih in čistih kmetij zmanjšal. Na njihov račun pa se je povečal odstotek dopolnilnih kmetij.

Preglednica 3: Socio-ekonomski tip kmetije in ekonomska velikost kmetije (ESU) po rezultatih Popisa kmetijskih gospodarstev v letu 2000

ESU	Socio-ekonomski tip								Skupaj
	Ostarela	%	Mešana	%	Dopoln.	%	Čista	%	
do 0*	6	0,1	3	0,0	24	0,1	3	0,0	36
1	3528	41,4	3434	11,3	12116	37,2	748	5,0	19826
2	2403	28,2	7489	24,7	10165	31,2	1638	11,0	21695
3	1158	13,6	5873	19,4	4768	14,6	1887	12,7	13686
4	563	6,6	3935	13,0	2318	7,1	1684	11,3	8500
5	312	3,7	2481	8,2	1111	3,4	1379	9,3	5283
6	193	2,3	1768	5,8	627	1,9	1159	7,8	3747
7	100	1,2	1123	3,7	422	1,3	971	6,5	2616
8	51	0,6	847	2,8	286	0,9	780	5,2	1964
9	50	0,6	633	2,1	154	0,5	665	4,5	1502
nad 9	167	2,0	2747	9,1	579	1,8	3988	26,8	7481
Skupaj	8531	100	30333	100	32570	100	14902	100	86336

* razred vsebuje zgornjo mejo

Primerjava socio-ekonomskih tipov in ekonomske velikosti kmetij merjene v Evropskih velikostnih enotah (1 ESU= 1200 EUR) kaže povezavo med socio-ekonomskim tipom kmetije in njegovo ekonomsko velikostjo. Generalni trend kaže, da so ekonomsko najšibkejše ostarele kmetije, kar deloma lahko tudi pojasni zakaj na teh kmetijah ni interesa za aktivno kmetovanje. Tem sledijo dopolnilne kmetije in nato mešane kmetije. Pri čistih kmetijah pa opazimo zanimivost, da ima njihova razporeditev bimodalno razporeditev, pri čemer ja največji delež kmetij v razredu nad 9 ESU (10800 EUR), kamor se uvrščajo prave profesionalne kmetije. Vendar pa se več kot 1/3 čistih kmetij nahaja v najmanjših razredi (do 4 ESU), kar je vsekakor posledica majhnosti slovenskih kmetij, kaže pa tudi na veliko pomanjkanje zaposlitvenih priložnosti na podeželju.

4 Zaključek

Primerjava rezultatov popisov, kljub razlikam v metodologiji izračunov, kaže na močno rast dopolnilnih kmetij in sicer predvsem na račun mešanih. Zmanjšuje se tudi relativni delež čistih, medtem ko ostaja delež ostarelih stabilen pri 10 odstotkih. Primerjave med socio-ekonomskim tipom kmetije in njeno ekonomsko velikostjo je potrdila povezanost socio-ekonomskega tipa z dohodkovnim položaje kmetije, saj so predvsem manjše kmetije tiste, kjer kmetijstvo ne predstavlja pomembnejšega vira dohodka. Obenem se relativno največji deleži čistih kmetij pojavljajo predvsem med kmetijami z več kot 6 ESU. Je pa pri tem potrebno opozoriti, da imajo čiste kmetije, za razliko od drugih socio-ekonomskih tipov, izraženo bimodalno razporeditev deležev po velikostnih razredih ESU, kar bi lahko kazalo na dejstvo, da ni samo dohodkovnost kmetijske pridelave razlog za polno zaposlitev na kmetiji, oz. odpira kar nekaj vprašanj na področju spremljanja socio-ekonomske strukture kmetij (npr. povezanost socio-ekonomskega tipa in zaposlitvene

možnosti, vpliv tranzicije, aktivnost kmetijskega podpornega okolja, ...), ki bi jih kazalo natančneje raziskati

Pri izpeljavi analize smo identificirali tudi problem, da sedanji popis ne zajame tudi tistih članov kmetijskega gospodarstva, ki aktivno sodelujejo pri delu kmetije, a živijo na drugem naslovu. Taka situacija je predvsem pomembna, ko je taka oseba dejansko polno zaposlena na kmetiji. Zato predlagamo, da se za naslednje popise v poglavju o delovni sili na družinskih kmetijah doda popis oseb, ki na kmetiji redno delajo več kot npr. 17 ur na teden ali 130 dni na leto (sledječ angleškemu zgledu za mešane kmetije), vendar pa za svoje delo ne prejema plačila.

5 Literatura

Agricultural fact book 2000. USDA

Gasson R. 1986 Part time farming strategy for survival? *Sociologia Ruralis* XXIV(3/4): 364-375

Kovačič M. 1983 Analiza socio-ekonomske strukture kmetij v SR Sloveniji na osnovi popisa prebivalstva 1981. Temelji razvoja agroživilstva v posameznih regionalnih območjih, Kmetijski inštitut Slovenije, Ljubljana

Kovačič M. 1996 Socio-ekonomska in velikostna struktura kmetij v Sloveniji v obdobju 1981-1991. *Agrarna ekonomika in politika: študije 2*, BF agronomija, Ljubljana, 105 s.

Kovačič, M, Udovč, A, Čebulj, B. 2001 Dohodek na kmetijah. *Zb. Bioteh. fak. Univ. Ljubl., Kmet.* (1990), 2001, letn. 77, št. 2, str. 247-266.

Lund P. J. 1991 Part-time farming: a note on definitions. *Journal of Agricultural Economics* 42(2): 196-199

Oblak, O., Juvančič. L., Erjavec, E. 2003 Ocena skupnega dohodka na kmečkih gospodarstvih v Sloveniji. V: *Slovensko kmetijstvo in evropska unija*, DAES, Ljubljana, str: 273 - 288